

اثرات تورم بر فساد اداری و مالی و روش‌های کنترل آن مطالعه موردی: گروه کشورهای در حال توسعه اسلامی (۲۰۱۳-۲۰۰۳)

یاور خانزاده^۱

جعفر حسینی^۲

احمد توکل مقدم^۳

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر نرخ تورم بر فساد اداری و مالی در گروه کشورهای در حال توسعه اسلامی طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۰۳ است. برای این منظور از شاخص ادراک فساد برای اندازه‌گیری فساد اداری و مالی استفاده شده و مدل تحقیق با استفاده از تکنیک داده‌های تابلویی تخمین زده شده است. نتایج حاصل از تحقیق حاکی است نرخ تورم بر شاخص ادراک فساد تأثیر منفی داشته و بر متغیرهای درآمد سرانه و اندازه دولت تأثیر مثبت داشته است؛ ولی متغیر اندازه دولت در این پژوهش و برای این گروه از کشورها بر شاخص ادراک فساد تأثیر معنی‌داری نداشته و لذا قابلیت تفسیر ندارد؛ از این رو مهم‌ترین راهکار سیاستی این پژوهش آن است که مسئولان و سیاست‌گذاران اقتصادی کشور که دغدغه سالم‌سازی محیط اقتصادی کشور را دارند می‌بایست به‌صورت جدی در جهت کنترل تورم گام بردارند. همچنین هر چقدر دولت در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی موفق‌تر حاضر شود و در جهت افزایش درآمد سرانه موفقیت بیشتری حاصل کند، به تناسب در کنترل مفاسد مالی و اداری توفیق خواهد یافت.

**کلید واژه‌ها: نرخ تورم، شاخص ادراک فساد، کشورهای در حال توسعه اسلامی
(دی هشت^۴)، اقتصاد مقاومتی، رهیافت داده‌های تابلویی**

طبقه‌بندی JEL: C23, E31, E62

۱. کارشناس ارشد اقتصاد اسلامی دانشگاه علوم اقتصادی (امور اقتصادی سابق)، بازرس اداره کل امور اقتصادی و دارایی سازمان بازرسی کل کشور (نویسنده مسئول)

۲. کارشناس ارشد اقتصاد، سربازرس اداره کل امور اقتصادی و دارایی سازمان بازرسی کل کشور

۳. کارشناس ارشد مدیریت اجرایی، بازرس کل امور اقتصادی و دارایی سازمان بازرسی کل کشور

۴. کشورهای در حال توسعه اسلامی (DB) عبارت‌اند از: ایران، اندونزی، بنگلادش، پاکستان، ترکیه، مالزی، مصر و نیجریه

مقدمه

یکی از مؤلفه‌های مهم برای سنجش و ارزیابی هر اقتصادی اندازه‌گیری تولید و رشد سرمایه‌گذاری است. طبق نظر اندیشمندان و سیاستمداران اقتصادی گسترش تولید و رشد بهره‌وری نیاز به سرمایه‌گذاری مولد دارد تا موتور تولید تغذیه شود. تأمین منابع سرمایه‌گذاری در هر جامعه‌ای جزء وظایف و اختیارات مؤسسات مالی است. این امر مهم نیاز به نقدینگی دارد که بایستی بانک مرکزی در هر جامعه‌ای نقدینگی را برای مؤسسات تأمین کند؛ اما طبق رویه‌های اقتصادی نقدینگی بیش از حد که متناسب با ساختار بودجه کشور نباشد منجر به بروز تورم در اقتصاد می‌شود. از آثار مخرب تورم می‌توان به افزایش نااطمینانی و بی‌ثباتی در اقتصاد کلان و کاهش سرمایه‌گذاری بلندمدت و عوامل دیگر نظیر بروز فساد اداری اشاره کرد.

دلایل متعددی وجود دارد که نشان می‌دهد متغیرهای فساد اداری و نرخ تورم با یکدیگر ارتباط دارند. یکی از مهم‌ترین این دلایل نظریه وضع مالیات بهینه^۱ است که بیان می‌کند دولت‌ها از طریق پدیده حق ضرب پول^۲، تمایل به افزایش نرخ تورم دارند. از طرف دیگر هزینه‌های جمع‌آوری مالیات و همچنین فرار مالیاتی^۳ موجب می‌شود تا دولت‌ها بر اهرم مالیات تورمی^۴ به‌عنوان یکی از منابع درآمدهای دولت تأکید کنند؛ علاوه بر این فساد اداری می‌تواند منجر به فرار سرمایه شده و از این طریق بر درآمدهای مالیاتی دولت مؤثر باشد. با عنایت به این موارد ملاحظه می‌شود که متغیرهای نرخ تورم و فساد اداری به لحاظ نظری می‌توانند با یکدیگر ارتباط مستقیمی داشته باشند؛ لذا بررسی ارتباط بین تورم و فساد مالی و اداری و روش‌های مقابله با این پدیده، با اهمیت به نظر می‌رسد. در این مقاله به صورت تجربی تأثیر نرخ تورم بر فساد در گروه کشورهای D8 با بهره‌گیری از تکنیک داده‌های تابلویی در سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۰۳ بررسی شده است. فرضیه اصلی تحقیق این است که نرخ تورم بالا منجر به فساد مالی می‌شود. همچنین محقق به دنبال یافتن پاسخ این سؤال است که چه ارتباطی بین تورم و فساد مالی وجود دارد؟ بر اساس هدف این مطالعه بخش‌های تشکیل‌دهنده مقاله به صورت زیر سازماندهی شده است:

در بخش دوم به پیشینه‌ی تحقیق پرداخته شده، در بخش سوم مبانی نظری تحقیق، در بخش چهارم روش‌شناسی تحقیق، در بخش پنجم تجزیه و تحلیل نتایج و در نهایت در بخش ششم به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات اشاره شده است.

1. Theory of Optimal Taxation
2. Seigniorage
3. Tax Evasion
4. Inflationary Tax

۲. پیشینه تحقیق

در زمینه‌ی بررسی رابطه بین فساد و نرخ تورم در خارج از کشور تحقیقات گسترده‌ای انجام گرفته که در ادامه به مهم‌ترین مطالعات انجام یافته خارجی و داخلی اشاره می‌شود.

۱-۲ مطالعات انجام گرفته خارجی

المرهوبی (۲۰۰۰) به بررسی رابطه بین پدیده فساد و تورم در ۴۱ کشور با استفاده از داده‌های میانگیری شده در دوره ۱۹۹۵-۱۹۸۰ پرداخته است. در این مطالعه به منظور دستیابی به نتایج قابل اتکا از شاخص‌های استقلال بانک مرکزی، سطح توسعه‌یافتگی و درجه باز بودن اقتصاد به عنوان متغیرهای کنترلی استفاده شده است. شواهد تجربی به دست آمده دلالت بر آن دارند که فساد به عنوان یکی از عوامل توضیح‌دهنده تورم عمل می‌کنند؛ به این معنی که کشورهای با سطح بالاتری از فعالیت‌های فاسد، تورم‌های بالاتری را تجربه می‌کنند. مطالعه هانا یوسفی (۱۳۸۸) با استفاده از نمونه‌ای شامل تقریباً ۱۰۰ کشور و به کارگیری روش‌های مقطع عرضی و پانل نشان داد که پدیده فساد می‌تواند توضیحی برای نرخ‌های بالای تورم باشد. همچنین یافته‌های این مطالعه اشاره می‌کنند که اثر فساد بر روی تورم در کشورهای در حال توسعه بیشتر است.

هانگ و وی^۱ (۲۰۰۱) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه بین فساد و سیاست‌های پولی می‌پردازند. آن‌ها در این مطالعه با بیان این که میزان فساد در کشورهای مختلف، متفاوت است، با رایه یک مدل بین کشوری نتیجه‌گیری می‌کنند که در کشورهای با میزان فساد بالاتر، رابطه مثبت و معنی‌داری بین فساد و تورم مشاهده می‌شود.

دی تلا و برائن^۲ (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه بین تورم، بی‌ثباتی تورم و فساد می‌پردازند. آن‌ها در این مطالعه با استفاده از داده‌های تورم و فساد مربوط به ۷۵ کشور، به این نتیجه می‌رسند که بی‌ثباتی و تغییرات تورم می‌تواند منجر به فساد بالاتر و سرمایه‌گذاری کمتر شود. آن‌ها همچنین در مطالعه خود نشان می‌دهند که سیاست‌های رقابتی می‌تواند فساد را کاهش دهد.

ویندلین و هیلمن^۳ (۲۰۰۷) به مطالعه رابطه بین سیاست رقابتی، تورم و فساد می‌پردازند. آن‌ها با استفاده از تحلیل‌های رگرسیونی به بررسی رابطه بین متغیرهای فوق در ۲۳ کشور آفریقایی می‌پردازند و در این مطالعه به این نتیجه می‌رسند که با وجود رابطه بین فساد و تورم در این

1. Theory of Optimal Taxation

2. Seigniorage

3. Tax Evasion

کشورها، بین سیاست‌های رقابتی و تورم رابطه معناداری مشاهده نمی‌شود. رحمانی و یوسفی^۱ (۲۰۰۸) در مقاله‌ای به بررسی ارتباط بین فساد اداری، سیاست‌های پولی و نرخ تورم در ۹۷ کشور در حال توسعه و توسعه یافته طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۳ می‌پردازند. آن‌ها در مطالعه خود به این نتیجه می‌رسند که بین فساد اداری و نرخ تورم در کشورهای مورد بررسی رابطه مثبت و معنی‌دار برقرار بوده و این رابطه مثبت با وارد کردن متغیر نرخ رشد عرضه پول در مدل همچنان حفظ می‌شود.

قوش و نیندیز^۲ (۲۰۱۰) به بررسی رابطه بین فساد در مالیه عمومی یا فساد در سیستم اداری و رابطه آن با تورم، رشد و مالیات می‌پردازند. آن‌ها در این مطالعه اشاره می‌کنند که فساد در مالیه عمومی به سه شکل ممکن است رخ دهد: اولاً، کاهش در درآمدهای مالیاتی اخذ شده از خانوارها ثانیاً، افزایش تورمی پرداختی‌های دولتی و ثالثاً، کاهش بهره‌وری و کارایی مخارج دولتی. آن‌ها در این مطالعه به این نتیجه می‌رسند که افزایش فساد به هر یک از سه شکل فوق، منجر به افزایش تورم و کاهش رشد می‌شود که در این بین اثر فساد بر رشد اقتصادی قابل توجه است.

گولزار و همکاران^۳ (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای به بررسی همبستگی بین شاخص ادراک فساد و نرخ تورم در کشورهای هند و پاکستان طی سال‌های ۲۰۰۹-۱۹۹۵ می‌پردازند. یافته‌های تجربی این مطالعه نشان می‌دهد که همبستگی بین شاخص ادراک فساد و نرخ تورم در پاکستان ضعیف بوده است. در حالی که این ارتباط در کشور هند قوی است؛ به عبارت دیگر همبستگی مثبت و معنی‌داری بین شاخص ادراک فساد و نرخ تورم در هند برقرار است.

دمیر و پراکسا^۴ (۲۰۱۱) با بهره‌گیری از رهیافت داده‌های تابلویی به بررسی تأثیر شاخص ادراک فساد اداری بر نرخ تورم در ۱۰ کشور منتخب عضو اتحادیه اروپا طی سال‌های ۲۰۰۸-۱۹۹۵ می‌پردازند. آن‌ها در این مطالعه به این نتیجه می‌رسند که شاخص ادراک فساد اداری تأثیر مثبت و معنی‌داری بر نرخ تورم در کشورهای مورد بررسی داشته است.

دیوان^۵ (۲۰۱۱) با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی به بررسی ارتباط بین متغیرهای فساد اداری و نرخ تورم در بنگلادش طی سال‌های ۲۰۰۹-۱۹۹۵ می‌پردازد. وی در مطالعه خود نتیجه

1. Rahmani and Yousefi

2. Ghosh and Neanidis

3. Gulzar et al

4. Damir and Praksa

5. Dewan

می‌گیرد که شاخص ادراک فساد اداری تأثیر مثبت بر نرخ تورم داشته است؛ اما این تأثیر گذاری به لحاظ آماری معنی‌دار نیست.

۲-۲ مطالعات انجام گرفته در ایران

با بررسی سابقه پژوهش‌های انجام گرفته در داخل کشور به این نتیجه رسیدیم که مطالعات خیلی محدودی در مورد ارتباط بین تورم و فساد اداری صورت گرفته و اکثر مطالعات به بررسی ارتباط بین فساد اداری، رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری، استقلال بانک مرکزی و آزادی اقتصادی پرداخته‌اند که در ادامه به تعداد محدودی از آن‌ها اشاره می‌شود.

جعفری صمیمی (۱۳۸۰) فساد و استقلال بانک مرکزی در کشورهای برگزیده در حال توسعه طی سال‌های ۱۹۹۸-۱۹۹۰ را بررسی می‌کنند. نتایج به دست آمده از این مطالعه نشان می‌دهد که بین استقلال بانک مرکزی و کاهش فساد در کشورهای در حال توسعه رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

سامتی و همکاران (۱۳۸۵) در مطالعه‌ای با استفاده از سه مدل، اثر آزادی اقتصادی و اجزای آن بر فساد مالی را بررسی می‌کنند. این مدل‌ها با رویکرد داده‌های تابلویی برای ۷۳ کشور طی سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۰ برآورد شده است. نتایج، بیانگر اثر مثبت و معنی‌دار سه جزء اصلی آزادی اقتصادی (ساختار قضایی و امنیت حقوق مالکیت، پول سالم، آزادی مبادله با خارجی‌ها) و اثر بی‌معنی دو جزء دیگر (اندازه‌ی دولت و قوانین و مقررات) بر فساد مالی است.

صادقی و فشاری (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای تحت عنوان «بررسی تأثیر شاخص ادراک فساد بر نرخ تورم، مطالعه موردی: کشورهای منطقه منا (MENA)» با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی به بررسی تأثیر فساد اداری بر نرخ تورم پرداخته‌اند. نتایج مطالعات آن‌ها دلالت بر این دارد که شاخص‌های ادراک فساد تأثیر منفی بر نرخ تورم دارد.

رحمانی، کیمیجانی و فلاحی (۱۳۹۱) با استفاده از رهیافت پنل دیتا به تحلیل رابطه بین فساد و مالیات تورمی در نمونه‌ای شامل ۱۱۰ کشور پرداخته و به این نتیجه رسیدند که سطح فساد بیشتر با ثابت بودن سایر شرایط منجر به افزایش نسبت مالیات تورمی می‌شود. همچنین دریافته‌اند که اثر فساد بر روی مالیات تورمی در کشورهای در حال توسعه بیشتر است.

با بررسی مطالعات خارجی و داخلی می‌توان بیان کرد در اغلب مطالعات خارجی به بررسی اثر فساد بر روی تورم پرداخته شده و در مطالعات داخلی به بررسی تأثیر تورم بر روی فساد اداری

پرداخته نشده است؛ لذا انجام این مطالعه به صورت تجربی حائز اهمیت بوده و نسبت به مطالعات پیشین دارای نوآوری است.

۳. ادبیات نظری تحقیق

در این بخش ابتدا به بیان آناتومی فساد و انواع فساد اداری پرداخته شده و سپس در قسمت دوم فساد مالی مورد بررسی قرار گرفته و در بخش سوم به صورت اجمالی به تجزیه و تحلیل ارتباط بین نرخ تورم و فساد پرداخته می شود.

۱-۳ آناتومی فساد

فساد تا جایی که به سازمان و فرآیندهای سازمانی مربوط می شود به اجزای سه گانه‌ی سیاسی، قانونی و اداری قابل تقسیم است که در این مقاله فقط فساد اداری و مالی مورد بررسی قرار گرفته است.

- فساد سیاسی: بنا به تعریفی کلی، فساد سیاسی عبارت است از سوء استفاده از قدرت سیاسی در جهت اهداف شخصی و نامشروع. اصولاً فساد سیاسی و قدرت، همزاد یکدیگرند؛ یعنی تا زمانی که قدرت وجود نداشته باشد از فساد سیاسی هم اثری نخواهد بود. همان گونه که روسو می گوید: «فساد سیاسی نتیجه‌ی حتمی کشمکش و تلاش بر سر کسب قدرت است» (فرهادی نژاد، ۱۳۸۸).

- فساد قانونی: منظور از فساد قانونی وضع قوانین تبعیض آمیز به نفع سیاستمداران قدرتمند و طبقات مورد لطف حکومت است. این نوع رفتار که در اصطلاح به آن فساد قانونی اطلاق می شود این باور عمومی که فساد فقط شامل اعمالی می شود که مغایر با قانون باشد را رد می کنند؛ برای مثال قوانینی که بدون هیچ گونه توجیه اقتصادی و یا اجتماعی انحصار خرید، فروش یا تولید یک محصول را به یک فرد یا گروه از افراد اختصاص می دهند نمونه هایی از این نوع فساد هستند (حیبی، ۱۳۷۵، ص ۱۴).

- فساد اداری: صاحب نظران به مقتضای زاویه‌ای که برای نگرستن به این پدیده انتخاب کرده اند تعریف مختلف و بعضاً مشابهی از فساد اداری ارائه کرده اند؛ به عنوان نمونه جیمز اسکات معتقد است فساد اداری به رفتاری اطلاق می شود که ضمن آن فرد به دلیل تحقق منافع خصوصی خود و دستیابی به رفاه بیشتر و یا موقعیت بهتر خارج از چارچوب رسمی وظایف یک نقش دولتی عمل می کنند (اسکات، ۱۹۷۲). تعریفی که به سایر تعاریف ترجیح داده

می‌شود تعریفی است که ساموئل هانتینگتون ارائه داده است که در اینجا با اندکی اصلاح و بهبود آورده می‌شود. وی معتقد است: فساد اداری به مجموعه رفتارهای آن دسته از کارکنان بخش عمومی اطلاق می‌شود که در جهت منافع غیرسازمانی ضوابط و عرف پذیرفته شده را نادیده می‌گیرند (هانتینگتون، ۱۳۷۰، ص ۹۱ - ۹۰، کلیتگارد، ۱۳۷۵، ص ۳۵). به عبارت دیگر فساد ابزاری نامشروع برای برآوردن تقاضاهای نامشروع از نظام اداری است. در ادامه به انواع فساد اداری و فساد مالی به طور مختصر اشاره می‌شود.

۱-۱-۳ انواع فساد اداری

فساد اداری به وضعیتی در نظام اداری گفته می‌شود که در اثر تخلفات مکرر و مستمر کارکنان به وجود می‌آید و جنبه‌ای فراگیر دارد که در نهایت آن را از کارایی و اثربخشی مورد انتظار بازمی‌دارد. این تخلفات که در مجموع به فساد اداری منجر می‌شوند انواع گوناگونی دارند که رایج‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱- فساد مالی که خود به چندین نوع تقسیم می‌شود:

- ارتشاء،

- اختلاس،

- فساد در خریدهای دولتی از بخش خصوصی،

- فساد در قراردادهای مقاطعه کاری دولت با پیمانکاران،

- فساد مالیاتی؛

۲- استفاده شخصی از اموال دولتی؛

۳- کم کاری، گزارش مأموریت کاذب، صرف وقت در اداره برای انجام کارهایی غیر از

وظیفه اصلی؛

۴- سرقت اموال عمومی از سوی کارکنان؛

۵- اسراف و تبذیر؛

۶- ترجیح روابط بر ضوابط؛

۷- فساد در شناسایی و مبارزه با قانون‌شکنی (تساهل و تسامح نسبت به فساد)؛

۸- فساد در ارائه کالا و خدمات دولتی؛

۹- فساد در صدور مجوز برای فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی؛

۱۰ - فساد استخدامی: عدم رعایت ضوابط و معیارهای شایستگی در گزینش، انتخاب و ارتقاء افراد در سازمان.

در ادامه مطالب به فساد مالی و تعامل آن با سیاست‌های پولی و مالی و رابطه آن با تورم با تأکید بر مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی اشاره می‌شود.

۲-۳ فساد مالی

تاکنون تعاریف بسیاری از فساد مالی شده است و برخی صاحب‌نظران تعاریفی جدی از آن ارایه می‌کنند. کلمه «فساد» از ریشه «فسد» بوده که به معنای جلوگیری از انجام اعمال درست و سالم است و در زبان انگلیسی با عنوان «Corruption» و ریشه لاتینی «rumpere» مطرح می‌شود که به معنای شکستن و نقض کردن است و چیزی که شکسته یا نقض می‌شود می‌تواند قوانین و مقررات یا قواعد اداری باشد (تانزی، ۱۳۷۸، ص ۱۸۲ و ۱۸۳). بدین معنا فساد یعنی هر پدیده‌ای که مجموعه‌ای را از اهداف و کارکردهای خود بازدارد.

به هر نوع تصرف غیرقانونی در اموال دولتی و سوءاستفاده از موقعیت و استفاده غیرقانونی از اختیارات و قدرت در جهت استفاده از امکانات مالی، فساد مالی اطلاق می‌شود که دارای مصادیقی چون اختلاس، رشوه، اخاذی و رانت‌های اقتصادی، برداشت و دخل و تصرف غیرقانونی در وجوه و اموال، استفاده از امتیازات و بهره‌برداری‌های مالی و اشکال گوناگون دیگر است. به عبارت خلاصه فساد مالی، سوءاستفاده از مقام و موقعیت دولتی (عمومی) برای کسب منافع شخصی است (استر فلد، بی تا، صص ۱۳-۲۰).

در دهه‌های اخیر برخی از صاحب‌نظران به عللی که اکنون منسوخ شده وجود و شیوع فساد مالی را تسهیل کننده و «گریس» توسعه می‌دانستند و مدعی بودند که فساد مالی و انجام مصادیق آن راهی مؤثر برای دور زدن مقررات مزاحم و دست و پاگیر در نظام غیر اثربخش است و از طرفی فساد این امکان را به کسانی که وقت آن‌ها با ارزش است می‌دهد تا به‌طور مستقیم به اول صف بیایند یا تقدیم پروژه به شرکت‌هایی که سودآورترین هستند صورت گیرد؛ بنابراین می‌توانند بالاترین رشوه‌ها را بدهند تا به نتایج ثمربخش تری برسند (لین، ۱۹۸۶، صص ۳۳۷-۳۴۱)؛ هانتینگتون، ۱۹۶۸، صص ۳۸۵-۳۸۷). این گروه به‌هیچ وجه ضایعات اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی ناشی از فساد را در نظر نمی‌گیرند. اینان فراموش می‌کنند که فساد مالی نوعی سرقت از منابع عمومی و به‌نوعی مخرب اقتصاد جامعه است و تخصیص استعدادها نادرست صورت می‌گیرد و افراد فاسد تصمیم‌های نادرستی می‌گیرند؛ زیرا ترجیح می‌دهند از طرح‌های زیر استاندارد، پیچیده، پرهزینه و سرمایه‌بر حمایت کنند و در عوض آسان‌تر بتوانند مبلغ هنگفتی را به سود خود به‌دست آورند (حسن داد‌گر).

شواهد و تحقیقات بسیاری وجود دارد که نشان می‌دهد بین وسعت کارهای فاسد و میزان زمانی که مدیران صرف ملاقات با مسئولان دولتی به منظور جلب نظر آن‌ها می‌کنند، رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. براساس نتایج تحقیقی صاحبان شرکت‌هایی که رشوه بیشتری می‌پردازند در مقایسه با کسانی که رشوه کمتری می‌پردازند، ناچارند یک‌سوم وقت بیشتری را با مسئولان دولتی صرف کنند. این نتیجه نشان داد که لزوماً انجام کارهای فسادآمیز، زمان انجام کار را تسریع نمی‌بخشد (کافمن، ۱۳۷۷، صص ۲۴۲۱-۲۴۲۰).

۳-۳-۱ فساد و تعامل بین سیاست‌های پولی و مالی

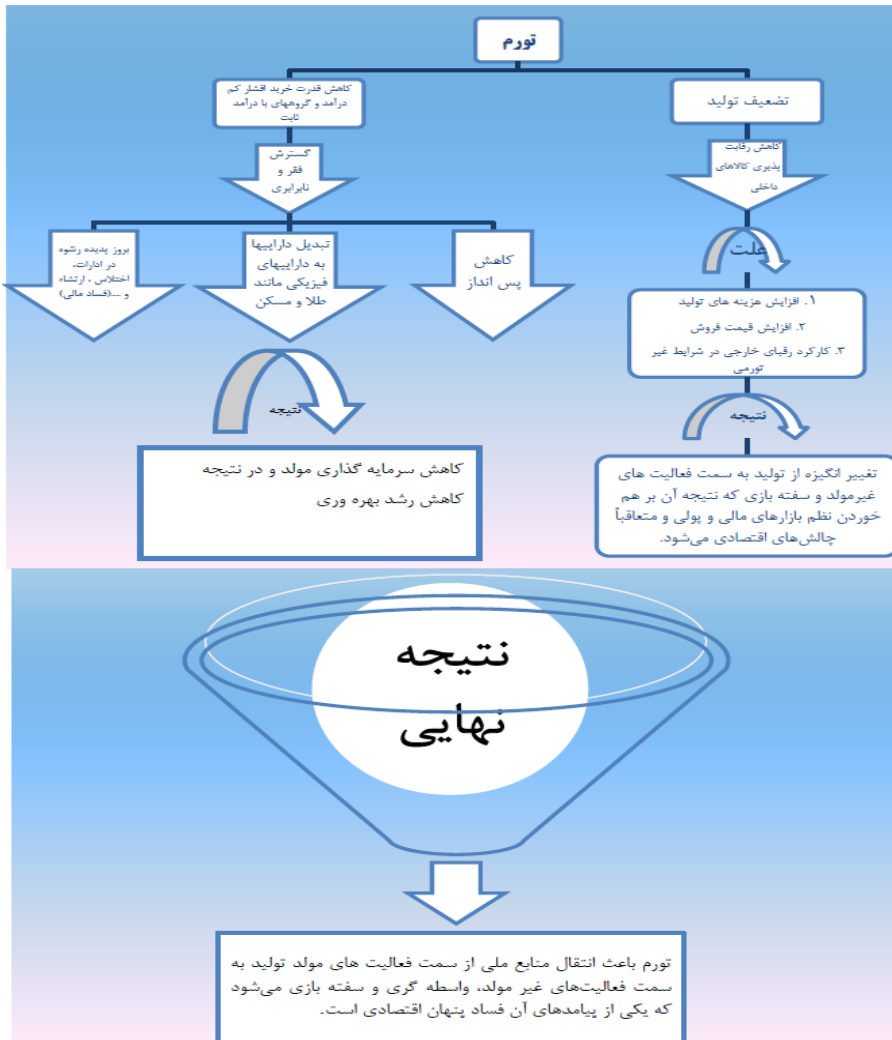
حذف مشکلات ناشی از ناسازگاری زمانی، ایجاد یک چارچوب برای تورم هدف‌گذاری شده و دستیابی به ثبات قیمت‌ها به عنوان اهداف اساسی در مستقل کردن بانک‌های مرکزی به حساب می‌آیند. با وجود مستقل کردن بانک‌های مرکزی در بسیاری از کشورها، تفاوت‌های عظیمی در عملکرد پولی و مالی آن‌ها مشاهده می‌شود. می‌توان پدیده فساد را به عنوان توضیحی برای این تفاوت‌ها برشمرد. به منظور نگاه دقیق‌تر به این مسأله باید به بررسی ارتباط میان انباشت بدهی و فساد در سطوح مختلف استقلال بانک مرکزی پرداخت. مطالعات تجربی در این زمینه اشاره می‌کنند که فساد منجر به انباشت بدهی بیشتر توسط دولت‌ها می‌شود. حتی اگر بانک مرکزی مستقلی به صورت قانونی ایجاد شده باشد، فساد از طریق تأثیر گذاشتن بر درآمدها و هزینه‌های عمومی منجر به ایجاد انگیزه در دولت برای استفاده از سیاست بدهی می‌شود. این امر منجر به ایجاد فشار بر بانک مرکزی با سطوح مختلف استقلال در جهت اتخاذ سیاست‌های انبساطی می‌شود و از این طریق به طور غیرمستقیم سیاست پولی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. با سطح معینی از استقلال بانک مرکزی، فساد منجر به عملکرد ضعیف‌تر مقامات پولی در حذف تورش (میل) تورمی و کاهش انتقال تورم (و درآمدهای حق الضرب) از سوی عملکرد دولت می‌شود (رحمانی، کمیجانی و فلاحی، ۱۳۹۱). در ادامه مبحث در قسمت ۳-۳-۳ به مدل مفهومی چگونگی تأثیر تورم بر فساد و تجزیه و تحلیل آن اشاره می‌شود.

۳-۳-۲ رابطه بین تورم و فساد اقتصادی با تأکید بر مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی

مدتی است بحث اقتصاد مقاومتی در محافل رسانه‌ای و کارشناسی مطرح شده است. در توصیف این مفهوم می‌توان چند مؤلفه‌ی اساسی را در نظر گرفت؛ اصلی‌ترین مؤلفه‌ی اقتصاد مقاومتی عبارت است از حمایت از تولید داخلی؛ مؤلفه‌ی دوم در مفهوم اقتصاد مقاومتی عبارت است از پرهیز از اسراف و درنهایت مؤلفه‌ی سوم که در این مقاله بیشتر تمرکز روی آن است، مبارزه با فساد اقتصادی نهفته است. فساد اقتصادی به معنای دسترسی به منابع و مواهب اقتصادی بدون پرداخت مابه‌ازای آن است. به بیان دیگر اگر افرادی بتوانند بدون ایفای نقش در

چرخه‌ی تولید به ثروت دست پیدا کنند، در این صورت فساد اقتصادی رخ داده است. در واقع در این تعریف مفهوم فساد اقتصادی وسیع‌تر از مواردی چون اختلاس یا امور تبهکارانه است و هرگونه مبادله‌ای را که خارج از جریان مولد ثروت باشد در برمی‌گیرد. با این تعاریف از مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی می‌توان ارتباط بین تورم، نقدینگی و فساد اقتصادی را با استفاده از مدل مفهومی که در نمودار شماره ۱ نشان داده شده است تشریح کرد.

نمودار شماره ۱: مدل مفهومی ارتباط بین تورم و فساد

تورم، بیماری مزمن و خانمان سوز اقتصاد ایران است. نرخ‌های تورم دورقمی سال‌هاست که در اقتصاد ایران تجربه شده است و با ادامه‌ی شرایط فعلی انتظار نمی‌رود نرخ‌های تورم به زیر

۱۰ درصد نزول کند. می‌توان دلایل متعددی را برای تداوم نرخ‌های بالای تورم در اقتصاد ایران برشمرد؛ اما مهم‌ترین دلیلی که معمولاً در بین اقتصاددانان برای این وضعیت بیان می‌شود عبارت است از: رشد بی‌رویه‌ی نقدینگی. تزریق نقدینگی کافی به اقتصاد می‌تواند مانند خون در بدن موجب سرزندگی بخش‌های مختلف اقتصادی شود؛ اما رشد بیش از اندازه‌ی نقدینگی سبب تورم می‌شود.

تورم اثرات منفی بر قدرت خرید اقشار پایین دست جامعه دارد و سبب گسترش فقر و نابرابری می‌شود؛ علاوه بر این تورم اثرات مخربی نیز بر بخش‌های مولد جامعه می‌گذارد و از این طریق سبب تضعیف تولید می‌شود؛ بنابراین کنترل تورم و کاهش آن باید جزء اولویت‌های اساسی در سیاست‌گذاری اقتصادی باشد. اثرات مخرب تورم بر تولید را می‌توان از چند منظر بررسی کرد. تورم به‌طور مستقیم سبب می‌شود رقابت‌پذیری کالاهای تولید داخل کاهش یابد؛ چرا که افزایش سالانه‌ی هزینه‌های تولید کالاها و خدمات داخلی در شرایط تورمی موجب می‌شود تا تولیدکننده‌ی ایرانی همه‌ساله برای جبران افزایش هزینه‌های خود به‌طور متناسب قیمت کالاها و خدمات تولیدی را افزایش دهد. در این شرایط و با توجه به این که رقبای خارجی برای کالاها و خدمات داخلی در شرایط غیر تورمی فعالیت می‌کنند، طبیعی است که به تدریج کالای ایرانی قدرت رقابت خود را از دست می‌دهد؛ اما تورم اثرات غیرمستقیمی نیز بر تولید دارد. مهم‌ترین اثر مخرب تورم بر تولید عبارت است از: تغییر انگیزه‌ها از تولید به سمت فعالیت‌های غیرتولیدی و سفته‌بازانه که در ازای آن چیزی به ثروت یک جامعه اضافه نمی‌شود. به‌طور مشخص در شرایط تورمی، فعالیت در بخش‌های تولیدی و پذیرش انواع مخاطرات اقتصادی مربوط به آن در مقایسه با فعالیت‌های واسطه‌گری و سفته‌بازی، بازدهی کمتری خواهد داشت و این سبب می‌شود که منابع مادی و انسانی کشور از فعالیت‌های تولیدی خارج شود و به سمت فعالیت‌های غیرتولیدی منتقل شود. به این ترتیب تحقق مؤلفه‌ی اصلی اقتصاد مقاومتی که عبارت است از حمایت از تولید داخلی و تشویق فعالیت‌های مولد اقتصادی، آسیب خواهد دید؛ لذا سیاست‌های حمایت از تولید نیازمند اقدامات ضد تورمی هستند. در شرایط تورمی قدرت خرید اقشار پایین دست و همچنین گروه‌هایی که درآمدهای ثابتی دارند کاهش می‌یابد و در نتیجه میزان پس‌انداز این بخش از جامعه کاهش می‌یابد. از سوی دیگر افراد تلاش می‌کنند دارایی‌های خود را به دارایی‌های فیزیکی مانند مسکن و طلا تبدیل کنند تا قدرت خرید ثروت خود را حفظ کنند و حتی از افزایش قیمت‌ها برای افزایش ثروت خود بهره‌برداری کنند. به این ترتیب پس‌انداز افراد جامعه به جای این که از

طریق نظام بانکی یا بورس به بخش های تولیدی منتقل شود، به سمت بازار خرید و فروش دارایی ها منتقل می شود. به بیان دیگر منابع پس اندازی در شرایط تورمی به هدر می رود و این مسأله خود یکی از مصادیق بارز اسراف است. از سوی دیگر با توجه به این که افزایش بهره وری در چرخه های فعالیت های تولیدی نیازمند سرمایه گذاری جدید برای بهبود و تجدید ساختارهای تولیدی است، انحراف منابع سرمایه گذاری از تولید به سمت بازار طلا، مسکن و دلار به معنای کاهش منابع در دسترس برای سرمایه گذاری های مولد می شود و در نهایت مانع رشد بهره وری خواهد شد. به این ترتیب تحقق عدم اسراف و صرفه جویی در تولید و مصرف به عنوان یکی از مؤلفه های اقتصاد مقاومتی نیز در گروی کاهش تورم است (حیدری، ۱۳۹۱).

در نهایت باید به ارتباط بین تورم و فساد اقتصادی نیز اشاره کرد. فساد اقتصادی پدیده ای پیچیده است که تابع بسیاری از عوامل از جمله ساختارهای اقتصادی، حقوقی و فرهنگی یک جامعه است. حتی در مورد تعاریف مربوط به فساد اقتصادی نیز اجماع نظر واحدی وجود ندارد. با این حال شاید بتوان با اغماض فساد اقتصادی را کسب درآمد از چرخه های فعالیت های اقتصادی، بدون سهمی شدن در تولید ثروت برای جامعه تعریف کرد. به این ترتیب انتقال منابع از بخش های مولد جامعه به سمت فعالیت های غیر مولد، خود نوعی از فساد اقتصادی است. تورم به دلیل تأثیر گذاری منفی بر بازدهی فعالیت های تولیدی و مولد سبب می شود منابع از این فعالیت ها به سمت فعالیت های غیر مولد جریان پیدا کند که این خود به نوعی فساد پنهان اقتصادی است. کسب درآمد ناشی از افزایش قیمت سکه و دلار موجب تولید ثروت در جامعه نمی شود؛ چرا که تنها انتقال ثروت از دارندگان پول ملی به سمت دارندگان طلا و دلار است. این انتقال ثروت مابه ازایی به شکل تولید کالا و خدمت جدید نخواهد داشت؛ بنابراین باید پذیرفت که شرایط تورمی فساد پنهان را در جامعه گسترش می دهد و فقر و نابرابری را نیز تشدید می کنند. در واقع در شرایط تورمی افراد به دنبال کسب درآمدهای غیر عادی ناشی از عدم تعادل های اقتصادی خواهند بود که خود معلول کاهش بازدهی فعالیت های مولد است (حیدری، ۱۳۹۱).

با این وصف، تحقق سه مؤلفه ای اصلی اقتصاد مقاومتی که عبارت اند از: تشویق فعالیت های مولد در داخل، پرهیز از اسراف و مبارزه با فساد اقتصادی نیازمند کنترل تورم و کاهش آن است. کاهش تورم در بلندمدت نیازمند کاهش نرخ رشد نقدینگی است. کارشناسان اقتصادی عوامل مختلفی را برای رشد بی رویه ی حجم نقدینگی در اقتصاد ایران برمی شمارند که مهم ترین آن عدم توازن بودجه ای دولت است. در واقع دولت باید برای کنترل رشد نقدینگی و به تبع آن کنترل تورم

و در ادامه آن کاهش فساد مالی و اداری، انضباط مالی را در پیش بگیرد. بدون انضباط مالی بعید است بتوان رشد نقدینگی را کنترل کرد. در نتیجه دولت باید برای تشویق صرفه‌جویی و تعادل در مصرف و تولید در جامعه، خود پیش قدم شود و اسراف را در ساختار بودجه از بین ببرد (حیدری، ۱۳۹۱). در ادامه به معرفی مدل و پایگاه‌های جمع‌آوری اطلاعات آماری و تجزیه و تحلیل نتایج پرداخته می‌شود.

۴. روش‌شناسی تحقیق

۱-۴ معرفی مدل و داده‌های آماری

مدل مورد استفاده در این مطالعه به منظور بررسی ارتباط بین تورم و فساد بر گرفته از مدل پایه‌ای است که دی تلا و برائن (۲۰۰۴) معرفی کرده‌اند. مدل اولیه‌ای که این محققان ارائه کرده‌اند به صورت زیر است:

$$\text{CORRUPTION}_{it} = \beta_1 \text{INFORMATION}_{it} + \beta_2 \text{RENTS}_{it} + \beta_3 \text{CONTROL}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

که در این مدل CORRUPTION_{it} فساد اداری، INFORMATION_{it} اطلاعات مربوط به تورم، RENTS_{it} نرخ اجاره در سطح اقتصاد و CONTROL_{it} نیز بیانگر شاخص کنترل جامعه به عنوان درجه‌ای از حقوق سیاسی است. در این پژوهش مدل فوق با اندکی تغییرات متناسب با مبانی نظری موجود و با در نظر گرفتن متغیرهای درآمد سرانه و اندازه دولت در کشورهای در حال توسعه اسلامی (D8) به صورت زیر تصریح می‌شود:

$$\text{CPI}_{it} = \beta_1 + \beta_2 \text{INFLATION}_{it} + \beta_3 \text{LGDIP}_{it} + \beta_4 \text{SIZEGOVERNMENT}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

در مدل فوق CPI_{it} بیانگر شاخص ادراک فساد، INFLATION_{it} نشان‌دهنده تورم، LGDIP_{it} لگاریتم درآمد سرانه^۱ و $\text{SIZEGOVERNMENT}_{it}$ نیز بیانگر اندازه دولت برای کشورهای در حال توسعه اسلامی در دوره‌ی زمانی ۲۰۱۳-۲۰۰۳ است.

لازم به ذکر است که برای اندازه‌گیری فساد اداری متغیرهای جایگزین دیگری نیز وجود دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به شاخص کنترل فساد اداری و شاخص راهنمای ریسک بین‌المللی کشورها اشاره کرد. در این مطالعه از شاخص ادراک فساد به عنوان متغیر جایگزین برای اندازه‌گیری فساد اداری در کشورهای در حال توسعه اسلامی استفاده شده است. این شاخص همه‌ساله از سال ۱۹۹۵ به بعد توسط سازمان شفافیت بین‌المللی منتشر شده و مقدار عددی آن بین

۱. در مدل ارائه شده مقدار متغیر درآمد سرانه از مقدار متغیرهای دیگر خیلی بزرگ‌تر است؛ به همین دلیل درآمد سرانه را به صورت لگاریتمی در مدل وارد کردیم تا برازش مدل بهتر و دقیق‌تر باشد.

صفر و ده است. با نزدیک شدن این شاخص به مقدار ۱۰ از میزان فساد اداری کاسته شده و با میل کردن این متغیر به صفر بر میزان فساد اداری افزوده می شود. لازم به توضیح است که شاخص ها و معیارهای موجود در زمینه محاسبه فساد اداری ذهنی بوده و بر اساس بررسی ها و نظرسنجی های مؤسسه های بین المللی نظیر بانک جهانی و راهنمای ریسک بین المللی کشورها استخراج می شود. دلیل استفاده از شاخص ادراک فساد در این مطالعه آن است که این شاخص نسبت به شاخص های دیگر اطلاعات جامعی در خصوص موارد مختلف فساد اداری نظیر ارتشا و اختلاس توسط کارمندان دولتی را ارایه می کنند؛ علاوه بر این سازمان شفافیت بین المللی از طریق تهیه فرم های بررسی و نظرسنجی سایر مؤسسات بین المللی اقدام به انتشار آمار و اطلاعات برای شاخص ادراک فساد کشورها کرده و برای کاهش تغییرات احتمالی نمره هر کشور و دقت بیشتر در محاسبات، از آمار و اطلاعات سه سازمان معتبر بین المللی استفاده می کنند. آمار و اطلاعات مورد استفاده برای شاخص ادراک فساد از درگاه آمار سازمان شفافیت بین المللی و داده های مربوط به سایر متغیرها از لوح فشرده بانک جهانی (۲۰۱۴) برای بازه زمانی ۲۰۱۳-۲۰۰۳ استخراج شده است. لازم به ذکر است که اطلاعات آماری مربوط به اندازه دولت از شاخص آزادی اقتصادی مؤسسه فریزر^۱ که سالانه به طور مرتب گزارش می شود جمع آوری شده است. در ادامه به تخمین مدل به روش پانل دیتا و تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از خروجی ایویوز ۸ پرداخته می شود.

۵. تخمین مدل و تجزیه و تحلیل نتایج

در این بخش مدل اصلی تحقیق با استفاده از تکنیک پانل دیتا برآورد شده است. لازم به ذکر است که قبل از برآورد مدل با استناد به ادبیات اقتصادسنجی داده های تابلویی، لازم است با استفاده از آزمون F لیمر همگنی داده ها و در نتیجه استفاده از روش تخمین داده های تابلویی مورد آزمون قرار گیرد. نتایج حاصل از آزمون F لیمر در جدول شماره ۱ ارایه شده است.

جدول شماره ۱: نتایج حاصل از آزمون F لیمر

نوع آزمون	درجه آزادی (df)	مقدار آماره آزمون	مقدار ارزش احتمال (PV)
آزمون χ^2	۷	۶۸,۹	۰,۰۰۰
آزمون F	(۷,۷۷)	۱۳,۰۶۷	۰,۰۰۰

مآخذ: یافته های تحقیق

نتایج حاصل از جدول شماره ۱ نشان می دهد به دلیل این که مقدار ارزش احتمال کمتر از ۵

۱. این شاخص برای هر کشور مقداری بین صفر تا ۱۰ است که هر قدر این عدد بزرگ تر و به ۱۰ نزدیک تر باشد نشان از وجود آزادی اقتصادی بیشتر

در آن کشور دارد (Gwarteny&Lawson, ۲۰۰۴).

درصد است، استفاده از روش داده‌های تابلویی به جای روش حداقل مربعات تجمیع شده معنی دار بوده و فرضیه صفر را به نفع فرضیه مقابل مبنی بر این که استفاده از روش اثرات ثابت مناسب است، رد کرده است. در ادامه از آماره آزمون هاسمن به منظور انتخاب روش تخمین مناسب از بین روش با اثرات ثابت و تصادفی استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول شماره ۲: نتایج آزمون هاسمن برای انتخاب روش با اثرات ثابت و تصادفی

مقدار ارزش احتمال	درجه آزادی	مقدار آماره آزمون χ^2
۰,۰۰۰۹	۳	۱۶,۵

مآخذ: یافته‌های پژوهش

همان‌طور که ملاحظه شد به دلیل این که مقدار ارزش احتمال کوچک‌تر از ۵ درصد است، فرضیه صفر به نفع فرضیه مقابل مبنی بر این که بین اجزای اخلاص و متغیرهای توضیحی همبستگی وجود دارد رد شده است؛ لذا مناسب‌ترین روش برای تخمین مدل در این پژوهش روش اثرات ثابت است. نتایج تخمین مدل تحقیق با روش اثرات ثابت در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول شماره ۳: تخمین مدل تحقیق با روش اثرات ثابت (FE)

روش با اثرات ثابت (FE)			
ارزش احتمال (PV)	مقدار آماره t	ضرایب	متغیرهای توضیحی و عرض از مبدأ
۰,۱۳۱۲	۱,۵۲۵	۱,۰۸	C
۰,۰۰۶	-۱,۸۷	-۰,۰۱۸۶	INFLATION
۰/۰۰۵۰	۲,۹	۰,۲۶	LGDIP
۰/۱۸۶۶	۱,۳۳	۰,۰۱۲	SIZEGOVERNMENT
$F=۴۴,۵۰, R^2=۰,۸۵, \text{Prob}(F\text{-statistic})=۰,۰۰۰۰$			

مآخذ: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج جدول ۳ ملاحظه می‌شود معیارهای اساسی پذیرش رگرسیون همانند ضریب تعیین و علامت انتظاری ضرایب (به جز اندازه دولت که مقدار ارزش احتمال آن خیلی بزرگ‌تر از ۵ درصد است، لذا در این پژوهش قابلیت تفسیر ندارد) دلالت بر مناسب بودن رگرسیون برازش شده دارد. بر اساس نتایج حاصل از تخمین مدل می‌توان به تجزیه و تحلیل اقتصادی پرداخت. همان‌طور که ملاحظه می‌شود نتایج استخراج شده حاکی از آن است که افزایش تورم تأثیری منفی بر شاخص ادراک فساد دارد و طبق تحلیلی که سازمان شفافیت بین‌المللی از شاخص ادراک فساد ارائه می‌دهد، بدین معنی که در بازه بین ۰ و ۱۰ هرچه این شاخص به عدد صفر نزدیک‌تر

باشد بیانگر فساد بیشتر است، در این پژوهش به این نتیجه رسیدیم که افزایش تورم به افزایش فساد منجر می‌شود؛ به عبارت دیگر به ازای هر واحد افزایش نرخ تورم، به‌طور متوسط فساد در حدود ۰.۱۸۶ واحد افزایش می‌یابد. همچنین با ملاحظه سایر متغیرهای توضیحی به این نتیجه رسیدیم که به ازای هر واحد افزایش در آمد سرانه فساد در حدود ۰.۲۶ کاهش یافته و اندازه دولت نیز همان‌طور که قبلاً اشاره شد در این پژوهش بی‌معنی بوده و قابلیت تفسیر ندارد؛ لذا از پرداختن به آن امتناع می‌شود.

۶. نتیجه‌گیری و آرایه پیشنهادها

در این پژوهش که هدف اصلی آن بررسی تأثیر تورم بر فساد و روش‌های کنترل آن در گروه کشورهای در حال توسعه اسلامی طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۰۳ است، از تکنیک داده‌های تابلویی برای تخمین مدل استفاده شده است. نتایج حاصل از تخمین مدل دلالت بر این دارد که نرخ تورم بر شاخص ادراک فساد تأثیر منفی داشته است. در حالی که تأثیر متغیرهای درآمد سرانه و اندازه دولت بر شاخص ادراک فساد مثبت است. شایان ذکر است که تأثیر اندازه دولت بی‌معنی بوده و قابلیت تفسیر نداشت؛ ولی درآمد سرانه تأثیر معنی‌داری داشت؛ به عبارت دیگر به ازای هر واحد افزایش نرخ تورم، به‌طور متوسط فساد در حدود ۰.۱۸۶ واحد افزایش می‌یابد. همچنین با ملاحظه سایر متغیرهای توضیحی به این نتیجه رسیدیم که به ازای هر واحد افزایش درآمد سرانه فساد در حدود ۰.۲۶ کاهش یافته و اندازه دولت نیز همان‌طور که اشاره شد در این پژوهش بی‌معنی بوده و قابلیت تفسیر ندارد؛ لذا از پرداختن به آن خودداری می‌کنیم. نتایج به‌دست آمده در این تحقیق اولاً، فرضیه تحقیق را تأیید کرده و ثانیاً، با مبانی نظری موضوع و مطالعات تجربی دی‌تلا و برائن (۲۰۰۴) همسو است.

به‌رحال در این پژوهش به این نتیجه می‌رسیم که یکی از علت‌های مهم وقوع فساد مالی و اداری در کشور پدیده شوم تورم است؛ بنابراین مسئولان و سیاست‌گذاران اقتصادی کشور که دغدغه سالم‌سازی محیط اقتصادی کشور را دارند می‌بایست به‌صورت جدی در جهت کنترل تورم قدم بردارند. همچنین هرچقدر دولت در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی موفق‌تر حاضر شود و برای افزایش درآمد سرانه موفقیت بیشتری حاصل کند به تناسب در کنترل مفاصد مالی و اداری توفیق خواهد یافت.

منابع و مأخذ

- صادقی، سید کمال و مجید فشاری (۱۳۹۰)، «بررسی تأثیر ادراک فساد بر نرخ تورم، مطالعه موردی: کشورهای منطقه (MENA)»، فصلنامه تحقیقات اقتصادی راه‌اندیشه، زمستان ۱۳۹۰.
- جعفری صمیمی، احمد (۱۳۸۰)، «فساد و استقلال بانک مرکزی: شواهدی از کشورهای در حال توسعه»، مجله علوم انسانی، شماره ۸، پیاپی ۴، صص ۱۳-۲۴.
- سامتی، مرتضی، شهنازی، روح‌الله و دهقان شبانی، زهرا (۱۳۸۵)، «بررسی اثر آزادی اقتصادی بر فساد مالی»، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، شماره ۸، پیاپی ۲۸، صص ۸۷-۱۰۵.
- رحمانی، تیمور، کمیجانی، اکبر و سامان فلاحی (۱۳۹۱)، «تحلیلی از رابطه فساد و مالیات تورمی: مطالعه موردی بین‌کشوری»، پژوهشنامه مالیات، شماره سیزدهم (مسلسل ۶۱)، بهار ۱۳۹۱.
- فرهادی‌نژاد، محسن (۱۳۸۸)، «فساد اداری و شیوه‌های کنترل آن»، دومین همایش علمی و پژوهشی نظارت و بازرسی.
- حبیبی، نادر (۱۳۷۵)، «فساد اداری»، انتشارات وثقی، چاپ اول.
- حیدری، حسن (۱۳۹۱)، «پیشنهاداتی برای بیماری‌های مزمن اقتصاد ایران- تورم، نقدینگی و فساد اقتصادی در یک دور باطل»، ۱۳۹۱، www.borhan.ir.
- کلیتگارد. رابرت، چه می‌توان کرد، پیام یونسکو، شماره ۳۱۳، آذر ۱۳۷۵.
- هانتینگتون، ساموئل، «سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی»، محسن ثلاثی، انتشارات علم، ۱۳۷۰.
- تانزی، ویتو: «مسأله فساد، فعالیت‌های دولتی و بازار آزاد»، ترجمه بهمن آقایی، اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۱۴۹ و ۱۵۰، بهمن و اسفند ۱۳۷۸ ش.
- دادگر، حسن (۱۳۸۹)، «رویکردی اقتصادی به شیوع فساد مالی در کشور»، فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۱۱، ۱۳۸۹.
- Al-Marhubi, F. A., (2000). «Corruption and inflation,» Economics Letters, 66(2):199202-.
- Huang, H. and Wei, S.J. (2001), «Monetary Policies for Developing Countries: The Role of Corruption», IMF Working Papers, International Monetary Fund.
- Di tella, R. and Braun, M. (2004), Inflation, Inflation Variability, and Corruption, Economics and Politics, Blackwell Publishing, 16(1), pages

7703 ,100-.

- Vindelyn, A. and Hillman, H. (2007), «Competition policy, inflation and corruption: evidence from African economies», Applied Economics Letters, Taylor and Francis Journals, 14(9):653656-

- Rahmani, T. and Yousefi, H. (2008), "Corruption, Monetary Policy, and Inflation: A Cross-Country Examination", Working Paper: 118-.

- Ghosh, S. and Neanidis, K.C. (2010), "Corruption in Public Finances, and the Effects on Inflation, Taxation, and Growth, Centre for Growth and Business Cycle Research", Discussion Paper, (140):133-.

- Gulzar, S., Shafi, K. and Siddiqui (2011), "Does Correlation Exist Between Inflation and Corruption", Journal of Cotemporary Research in Business, 2(9): 390397-.

- Damir, P. and Praksa, E.M. (2011), "Corruption and Inflation in Transition EU Members", Journal of Public Administration, 8(1): 475505-.

- Dewan, A. (2011), "Corruption and Inflation: What's the Nexus", Working Paper Series: 132-.

- James c.Scott, "Comparative political corruption ", prentice Hall, inc 1972..

- Kaufmann.Daniel, "Corruption: facts, foreign policy " 1997, No.107 (Summrr. (

- Osterfeld, David, Corruption and Development, Journal of Economic Growth, vol. 2, No.4.

- Lien, Donald H. D. Anote on competitive bribery games, Enonomic Letters, vol. 22. 1986.

- www.cpi.transparency.org, CPI Statistics.

- World Bank Development Indicators, WDI (2015), www.worldbank.org.

- www.freetheworld.com.

پیوست‌ها

داده‌های آماری استخراج شده از سایت‌های بانک جهانی و سازمان شفافیت بین‌المللی به شرح

جدول زیر است:

کشور	متغیرها	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳
ایران	شاخص ادراک فساد (CPI)	۳	۲٫۹	۲٫۹	۲٫۷	۲٫۵	۲٫۳	۱٫۸	۲٫۲	۲٫۷	۲٫۸	۲٫۵
	نرخ تورم	۱۶٫۵	۱۴٫۸	۱۳٫۴۳۳	۱۱٫۹۴	۱۷٫۲۱۳	۲۵٫۵۵	۱۳٫۵	۱۰٫۱۳۷	۲۰٫۶۲۸	۲۷٫۳۵۷	۳۹٫۴۶۶
	درآمد سرانه (current \$) (US)	۱۹۷۵٫۵	۲۲۵۳٫۹	۲۷۳۷٫۱	۳۱۴۰٫۲	۳۹۸۳٫۶	۴۸۹۹٫۳	۴۹۳۱٫۳	۵۶۷۴٫۹	۷۰۰۶	۶۵۷۸٫۱	۶۷۶۳٫۳
اندونزی	اندازه دولت ^{۱۱}	۶٫۵	۶٫۴	۶٫۳	۶٫۳	۶٫۴	۶٫۳	۶٫۵	۶٫۴	۶٫۱	۶٫۴	۶٫۳
	شاخص ادراک فساد (CPI)	۱٫۹	۲	۲٫۲	۲٫۴	۲٫۳	۲٫۶	۲٫۸	۲٫۸	۳	۳٫۲	۳٫۲
	نرخ تورم	۶٫۶	۶٫۲	۱۰٫۴۵۲	۱۳٫۱۰۹	۶٫۴۰۷۴	۹٫۷۷۶۶	۴٫۸۱۳۵	۵٫۱۳۳۸	۵٫۳۵۷۵	۴٫۲۷۹۵	۶٫۴۱۳۴
بنگلادش	درآمد سرانه (current \$) (US)	۱۰۷۶٫۲	۱۱۶۰٫۶	۱۲۷۳٫۵	۱۶۰۱	۱۸۷۱٫۳	۲۱۷۸٫۳	۲۲۷۲	۲۹۴۶٫۷	۳۳۶۹٫۸	۳۵۵۱٫۴	۳۴۷۵٫۳
	اندازه دولت	۷٫۲	۷٫۲	۷٫۶	۷٫۶	۷٫۶	۷٫۴	۷٫۶	۷٫۹	۷٫۸	۷٫۷۲	۷٫۶
	شاخص ادراک فساد (CPI)	۱٫۳	۱٫۵	۱٫۷	۲	۲	۲٫۱	۲٫۴	۲٫۴	۲٫۷	۲٫۶	۲٫۷
پاکستان	نرخ تورم	۵٫۷	۷٫۶	۷٫۰۶۶۶	۶٫۷۵۳۳	۹٫۱۰۷	۸٫۹۰۱۹	۵٫۴۳۳۵	۸٫۱۲۶۷	۱۰٫۷۰۵	۶٫۲۱۸۲	۷٫۵۳
	درآمد سرانه (current \$) (US)	۳۷۳	۴۰۰٫۵	۴۲۱٫۱۲	۴۹۵٫۷۵	۵۴۳٫۵۹	۶۱۹٫۲۶	۶۸۵٫۴۶	۷۶۲٫۸	۸۴۱٫۵۳	۸۶۲٫۰۵	۹۵۷٫۸۲
	اندازه دولت	۸٫۱	۸	۸٫۶	۸٫۹	۸٫۹	۸٫۸	۹٫۱	۸٫۸	۸٫۸	۸٫۸۴	۸٫۷۶
ترکیه	شاخص ادراک فساد (CPI)	۲٫۵	۲٫۱	۲٫۱	۲٫۲	۲٫۴	۲٫۵	۲٫۴	۲٫۳	۲٫۵	۲٫۷	۲٫۸
	نرخ تورم	۲٫۹	۷٫۴	۹٫۰۶۳۳	۷٫۹۲۱۱	۷٫۵۸۸۷	۲۰٫۲۸۶	۱۳٫۶۶۸	۱۳٫۸۸۱	۱۱٫۹۱۷	۹٫۶۸۵۱	۷٫۶۹۹۵
	درآمد سرانه (current \$) (US)	۵۴۶٫۲	۶۳۱٫۵	۶۹۳٫۱۸	۸۵۳٫۰۷	۹۲۹٫۵۹	۱۰۱۸٫۴	۹۸۶٫۹۵	۱۰۳۳٫۲	۱۲۱۲٫۴	۱۲۵۲٫۴	۱۲۷۵٫۳
مکزیک	اندازه دولت	۷٫۳	۷٫۴	۸٫۳	۸	۷٫۸	۸٫۲	۸٫۷	۸٫۷	۸٫۵	۸٫۴۲	۸٫۳
	شاخص ادراک فساد (CPI)	۳٫۱	۳٫۲	۳٫۵	۳٫۸	۴٫۱	۴٫۶	۴٫۴	۴٫۴	۴٫۲	۴٫۹	۵
	نرخ تورم	۲۵٫۳	۱۰٫۶	۱۰٫۱۳۸	۹٫۵۹۷۲	۸٫۷۵۶۲	۱۰٫۴۴۴	۶٫۲۵۱	۸٫۵۶۶۴	۶٫۳۷۱۹	۸٫۸۹۱۶	۷٫۴۴۳۱
مالزی	درآمد سرانه (current \$) (US)	۴۵۹۵٫۳	۵۸۶۶٫۷	۷۱۲۹٫۶	۷۷۳۶٫۱	۹۳۱۲٫۱	۱۰۳۷۹	۸۶۲۶٫۴	۱۰۱۳۶	۱۰۶۰۵	۱۰۶۶۱	۱۰۹۷۲
	اندازه دولت	۷٫۵	۸٫۳	۷٫۸	۷٫۴	۷٫۵	۷٫۲	۶٫۶	۶٫۸	۷٫۱	۶٫۹۶	۶٫۷
	شاخص ادراک فساد (CPI)	۵٫۲	۵	۵٫۱	۵	۵٫۱	۵٫۱	۴٫۵	۴٫۴	۴٫۳	۴٫۹	۳٫۷
مصر	نرخ تورم	۱	۱٫۵	۲٫۹۶۰۹	۳٫۶۰۹۲	۲۰٫۲۷۴	۵٫۴۴۰۸	۰٫۵۸۳۳	۱٫۷۱	۳٫۲	۱٫۶۵۵۴	۲٫۱۰۵
	درآمد سرانه (current \$) (US)	۴۴۲۷٫۵	۴۹۱۸٫۲	۵۵۵۳٫۹	۶۱۷۹٫۶	۷۲۱۸٫۴	۸۶۶۰٫۴	۷۳۷۷٫۸	۸۷۴۲٫۲	۱۰۰۶۸	۱۰۴۴۰	۱۰۵۳۸
	اندازه دولت	۵٫۳	۶٫۱	۶	۵٫۹	۶٫۲	۶	۶	۶٫۱	۶	۵٫۹۶	۵٫۸
نیجریه	شاخص ادراک فساد (CPI)	۳٫۳	۳٫۲	۳٫۴	۳٫۳	۲٫۹	۲٫۸	۲٫۸	۳٫۱	۲٫۹	۳٫۲	۳٫۲
	نرخ تورم	۴٫۵	۱۱٫۳	۴٫۸۶۹۴	۷٫۶۴۴۵	۹٫۳۱۹	۱۸٫۳۱۷	۱۱٫۷۶۳	۱۱٫۲۵۵	۱۰٫۰۵۴	۷٫۱۱۸۲	۹٫۴۹۹۴
	درآمد سرانه (current \$) (US)	۱۱۹۴٫۳	۱۱۶٫۹	۱۲۴۹٫۵	۱۴۷۲٫۶	۱۷۵۷٫۸	۲۱۵۶٫۸	۲۴۶۱٫۵	۲۸۰۳٫۵	۲۹۷۳٫۶	۳۲۵۶	۳۳۱۴٫۵
هند	اندازه دولت	۵٫۷	۵٫۶	۶٫۳	۶٫۴	۷٫۱	۷	۵٫۹	۵٫۹	۶٫۶	۶٫۶	۶٫۸
	شاخص ادراک فساد (CPI)	۱٫۴	۲٫۲	۱٫۹	۲٫۲	۲٫۲	۲٫۷	۲٫۵	۲٫۴	۲٫۴	۲٫۷	۲٫۵
	نرخ تورم	۱۴	۱۵	۱۷٫۸۶۳	۸٫۲۴۴۵	۵٫۳۸۲۲	۱۱٫۵۷۸	۱۱٫۵۳۸	۱۳٫۷۲	۱۰٫۸۴۱	۱۲٫۲۱۷	۸٫۳۷۵۸
بنگلادش	درآمد سرانه (current \$) (US)	۵۱۰٫۴	۶۴۵٫۹	۸۰۴٫۱۵	۱۰۱۴٫۸	۱۱۳۰٫۹	۱۳۷۶	۱۰۹۰٫۷	۲۳۱۰٫۹	۲۵۰۷٫۷	۲۷۴۲٫۲	۳۰۰۵۵
	اندازه دولت	۶٫۸	۶٫۹	۶٫۷	۷٫۵	۷٫۱	۶٫۴	۶٫۵	۶٫۲	۶٫۴	۶٫۱۶	۶

منبع و مأخذ: استخراج شده از بانک جهانی (۲۰۱۴) و سایت سازمان شفافیت بین‌المللی